

Реч госта уредника: Еволуција цихада у 21. веку

Халифа Мубарак Ал Дахери¹ 

Пораст екстремизма и тероризма у исламском свету, нарочито појава онога што се у 21. веку назива исламским цихадом, остаје једна од најкритичнијих и највише расправљаних тема међу креаторима политика, истраживачима и научницима током последње четири деценије. Упркос обимном академском и политичком дискурсу о овој теми, ова појава захтева дубљу аналитичку анализу, посебно од стране муслиманских научника који поседују темељно разумевање исламске теологије и правне традиције. Ово питање представља значајну трансформацију у глобалном геополитичком и идеолошком пејзажу, са далекосежним последицама за бројна друштва.

Феномен цихадистичког екстремизма није изолована појава, већ наставак историјских таласа тероризма који су се појављивали још од краја 19. века. Први талас, под утицајем анархистичких покрета у Европи, поставио је преседан за касније идеолошке и милитантне преврате. До четвртог таласа, тероризам се преместио ка исламском свету—региону који је раније био удаљен од идеолошких струја које су обликовале претходне покрете. Политичке и интелектуалне трансформације наметнуте Хладним ратом, заједно са постколонијалним настанком нових држава са муслиманском већином, изазвале су дубоку кризу идентитета. Та криза се испојила кроз супротстављене идеолошке токове: један који је тежио приближавању западној модерности и други који је настојао да поново потврди исламску традицију.

Идеолошко сучељавање се појачало ширењем увезених доктрина као што су национализам, комунизам и либерализам, приморавајући муслиманске интелектуалце да или прихвате или одбаце ове стране утицаје. Година 1979. представљала је прекретницу, јер су Иранска револуција, опсада Велике џамије у Меки и совјетска инвазија на Авганистан заједно преобликовале политички и идеолошки правац

¹ Khalifa Mubarak Al Dhaheri is holding the position of Chancellor of Mohamed Bin Zayed University for Humanities, he is the General Director of Al-Muataa Centre for Studies and Education. His area of expertise is Islamic extremism, radical movements and de-radicalization strategies. Contact E-mail: info@mbzuh.ac.ae

муслиманског света. Унутар овог турбулентног окружења појавило се радикално реинтерпретирање ислама, које је настојало да муслиманима поврати политички и интелектуални суверенитет оживљавањем класичних исламских доктрина без њиховог прилагођавања савременој стварности. Ова идеолошка крутост довела је до искривљеног разумевања цихада, претварајући га из историјски условљеног концепта у средство милитантног отпора против доживљених идеолошких и војних претњи.

Ово специјално издање садржи низ научних радова који критички испитују развој цихадистичке мисли, анализирајући политичке, идеолошке и социоисторијске факторе који су допринели њеном успону. Прилози истражују различите димензије овог феномена, од његових идеолошких основа до геополитичких последица. Чланак Лилије Шантух испитује кључну улогу три велика догађаја из 1979. године—Иранске револуције, заузимања Велике џамије у Меки и совјетско-авганистанског рата—у обликовању путање цихадистичких покрета. Иранска револуција показала је потенцијал исламистичких снага да свргну секуларне режиме, инспиришући милитантне исламисте широм муслиманског света. Истовремено, инцидент у Великој џамији указао је на растуће тензије између конзервативних исламских фракција и модернистичких државних политика у муслиманском свету, што је довело до појачане верске радикализације. Поред тога, авганистански сукоб омогућио је глобализацију цихадистичке идеологије, претварајући је из локализованог покрета отпора у транснационалну оружану борбу.

Прилог Адела Аисауија критички се бави тезом Самјуела Хантингтона о „сукобу цивилизација“, према којој ће сукоби после Хладног рата бити вођени културним и верским поделама, а не идеолошким или економским ривалствима. Аисауи тврди да је Хантингтонов оквир поједноставио цивилизацијске интеракције наглашавајући сукоб уместо дијалога, чиме је ојачао бинарни поглед на свет који је додатно погоршао тензије између муслиманског света и Запада. Чланак указује на то како је наратив о „сукобу“ допринео секуритизацији ислама, представљајући муслимански политички активизам као суштински насилан. Та секуритизација је, заузврат, створила самоиспуњавајуће пророчанство, јер су маргинализоване исламистичке групе све више усвајале милитантне стратегије као одговор на западне војне интервенције и идеолошку хегемонију. Аисауи закључује да је нијансираније разумевање цивилизацијских интеракција—оно које признаје суживот и међусобни утицај—неопходно за супротстављање екстремистичким наративима.

Студија Мохамеда Бечарија прати интелектуалне основе цихадистичке

мисли, анализирајући како су теолошка погрешна тумачења и социополитичке неправде подстакле оружани екстремизам. Чланак идентификује кључне идеолошке прекретнице, од радикалног тумачења исламских концепата Сајида Кутба, као што су цахилија (предисламско незнање) и хукм ал-дин (божанска власт), до глобалног цихада Ал Каиде и прото-државног модела ИСИС-а. Бечари наглашава да се цихадистичка идеологија не може свести само на тероризам, већ се мора разумети као сложен социополитички феномен обликован историјским неправдама и теолошким искривљењима. Студија такође испитује структурну еволуцију цихадистичких организација, указујући на њихов прелазак са хијерархијских структура на децентрализоване мрежне операције омогућене дигиталним комуникационим технологијама.

Чланак Шафика Флина критички процењује улогу америчких војних и политичких интервенција у погоршавању цихадистичког екстремизма. Студија тврди да је исламски свет пре западног мешања одржавао релативну стабилност у поређењу са другим регионима. Међутим, узастопне америчке интервенције—од подршке авганистанским муцахединима током Хладног рата до инвазија на Авганистан и Ирак након 11. септембра—дестабилизовале су регион и обезбедиле цихадистичким групама снажне наративе за регрутовање. Чланак истиче како су америчке политике у Либији, Сирији и Јемену додатно учврстиле цихадистичке покрете стварањем вакуума моћи и подстицањем антизападног расположења. Флин закључује да ће, уколико амерички креатори политика не преиспитају своје интервенционистичке стратегије, циклус екстремизма и антитероризма трајати.

Психолошка анализа Бадре Алганамии истражује феномен верске отуђености међу муслиманском омладином, нарочито код оних који су радикализовани након повратка из цихадистичких сукоба. Студија идентификује четири кључне манифестације верске отуђености: потрагу за идентитетом и припадањем, одбацавање успостављених норми, бинарни поглед на свет и поједностављене моралне оквире. Алганамии детаљно анализира ове појаве и тврди да напори за супротстављање екстремизму морају да се баве овим психолошким рањивостима, а не само идеолошким или војним решењима.

Чланак Башара Бакура критички испитује четири кључна правна концепта којима манипулишу цихадистичке групе како би оправдале насиље: хакимија (Божја власт), текфир (проглашавање муслимана отпадницима), „ајет мача“—селективна тумачења Курана која подржавају ратовање, и татарус (људски штитови)—оправдања за цивилне

жртве. Бакур настоји да анализира ове четири верске премисе кроз текстуалну анализу класичних исламских правних извора и савремене екстремистичке литературе. Значај ове студије лежи у њеном доприносу разумевању начина на који су ове кључне правне основе погрешно тумачене, што је довело до појаве дихадистичке идеологије. Студија показује да је тумачење ових основа од стране дихадистичких група савремено политичко прекрајање које нарушава правне традиције које те групе наводно бране. Студија нуди увиде религијским научницима, креаторима политика и безбедносним стручњацима који раде на супротстављању насилном екстремизму путем аргументованог побијања екстремистичке литературе.

Пораст дихадистичког екстремизма представља вишеслојан феномен укорењен у историјским, идеолошким и геополитичким факторима. Ефикасне стратегије борбе против тероризма морају интегрисати теолошке, психолошке и политичке приступе како би се демонтирали екстремистички наративи и решили основни узроци незадовољства. Ово специјално издање *Политикологије религије* пружа свеобухватан оквир за разумевање начина на који се дихадистичка радикализација развијала у 21. веку.